

بازتاب گرایش‌های جنسی جامعه‌ای رنگین‌کمانی در ادبیات

فهمیه فرسای

ادبیات کلاسیک فارسی زبان، سرشار از مضامین و واژه‌های همواروتیکی است که نشان از گرایش‌های همجنس‌گرایانه‌ی شاعر و چکامه‌سرای آن‌ها دارد: خال و خدّ و قد سرو و زلف پریشان و تیر نگاه و... شمار اندکی از این واژگان است. انسان امروزی که با ذهنی یک بُعدی و دگرجنس‌خواه بار آمده، این‌گونه ستایش از زیبایی یار را به معشوق مؤنث نسبت می‌دهد، در حالی که اهل فن با استناد به اسناد و آثار به‌جا مانده، عکس این تصور را ثابت می‌کنند و ابیاتی از این دست را سرودی در وصف محبوب مذکر می‌دانند. می‌گویند که جامعه‌ی رنگین‌کمانی حتی در سال‌های پیش از شکل‌گیری آیین زرتشت هم وجود داشته و واژه‌ی “کون‌مرزی” که در زبان پهلوی متداول بوده، اطلاقی برای رفتار جنسی دو مرد با یکدیگر بوده است.

دگرباشان جنسی در ادبیات تبعید ایران، اسد سیف، نشر مهری

دگرباشی جنسی و جلوه‌های گوناگون آن

به تازگی کتابی با عنوان “دگرباشان جنسی در ادبیات تبعید ایران” از اسد سیف در انتشاراتی مهری منتشر شده که بازتاب گرایش‌ها و رفتارهای جنسی دگرباشان در آثار کلاسیک و معاصر را، کانون پژوهش‌های ۴ ساله‌ی خود قرار داده است. سرآغاز این بررسی، به جامعه‌ی رنگین‌کمانی ایران باستان در پنج سده پیش از میلاد مسیح بر می‌گردد و سه فصل یا به قول نویسنده “دفتر” را در برمی‌گیرد: در فصل نخست چپستی پدیده‌ی دگرباشی جنسی و جلوه‌های گوناگون آن مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این چارچوب، پیش‌زمینه‌های نظری و عملی دگرباشی جنسی، به‌ویژه وجه همجنس‌گرایانه‌ی آن در زیر و فرارفت‌های تاریخی پیش و پس از اسلام روشن شده است. “فانتزی‌های جنسی”

«لذت‌نگاری در رساله فجوریه» و رویکرد «اسلام به همجنس‌گرایی» از جمله بخش‌های قابل تأمل در این فصل است. در پایان، نقدی هم‌سویه نیز به کتاب «شاهدبازی در ادبیات ایران» از سیروس شمیسا آمده و سره و ناسره‌ی نظریه‌های او در باره‌ی همجنس‌گرایی در ایران را برجسته کرده است.

دو فصل پایانی این کتاب ۴۰۰ صفحه‌ای که عنوان «دگرباشان جنسی در آثار نویسندگان غیر همجنس‌گرا و همجنس‌گرا» را یدک می‌کشد، بازتاب این پدیده در کارهای قلم‌به‌دستان دگرجنس‌گرا و همجنس‌خواه را به نمایش می‌گذارد. در این فصل‌ها که نزدیک به ۲۳۰ صفحه را شامل می‌شود، بیش از ۳۰ رمان، داستان کوتاه و نوشته‌های پراکنده که در سال‌های گذشته نشر چاپی و اینترنتی یافته، معرفی و نقد شده است. این آثار هم به قلم نویسندگان نام‌آشنا و هم داستان‌نویسان کمتر آشنا نگاشته شده‌اند.

" لذت‌نگاری در رساله فجوریه "

در میان موضوع‌های نُه‌گانه‌ی فصل اول، بخشی که به معرفی «رساله‌ی فجوریه» با زیر عنوان «پیشینه‌ای در بیان گُنش‌های جنسی - یک نمونه در فرهنگ خودی» می‌پردازد، جلوه‌هایی نادر و تازه را مطرح می‌کند. این رساله که به قول نویسنده در اینترنت به نام پسر فتحعلی‌شاه قاجار، شاهزاده والی بن سهراب گرجستانی (به اهتمام دکتر علیخان آمده، نخستین اثر مکتوبی است که در آن تجارب جنسی این والی با بیش از صد مرد و زن و پسر و غلام شرح داده شده است. اسد سیف رساله‌ی یادشده را «بخشی از دانشنامه‌ی جنسی این دوره از تاریخ ایران می‌نامد». او می‌نویسد: «مکتوب‌گرداندن گُنش جنسی تا آن زمان به این شکل در ایران دیده نشده است.» (ص ۸۰) به نظر نویسنده این اثر شکلی از لذت‌نگاری بوده که در فرهنگ غرب، «در متن‌های پورنو با هدف برانگیزاندن میل جنسی مخاطب شناخته شده است.» در این بخش کوتاه، رساله‌ی فسق و فجور از جمله با کاماسوترای هندی که «کام‌نامه‌ای» با هدف آموزش جنسی بوده، مقایسه می‌شود. سیف پس از شرح فلسفه‌ی کاماسوترا که زیباترین شکل آمیزش جنسی را در توانایی برقراری ارتباط عاطفی و عاشقانه بین دو هم‌خوابه می‌داند، به این نتیجه می‌رسد که «نویسنده در مکتوب‌گرداندن تجربه‌های خویش، مخاطب را که ناصرالدین شاه باشد، در نظر داشته است. زیرا از آن تصویرهای جنسی بیشتر می‌نویسد که بیشتر برانگیزاننده‌ی میل جنسی هستند.» (ص ۸۱)

اسد سیف، نویسنده

لواط هم‌معنا با همجنس‌خواه؟

بخش «اسلام و همجنس‌گرایی»، یکی از پربرگترین قسمت‌های این پژوهش را تشکیل می‌دهد. سیف برای روشن کردن ابعاد گوناگون ارزیابی اسلام از رابطه‌ی دو همجنس با یکدیگر ابتدا از پیشینه‌ی فرهنگی آن در دین‌های سامی یاد می‌کند که به طور کلی در صدد کنترل رفتارهای جنسی انسان بوده و این تسلط را از راه صدور احکام دینی اعمال می‌کرده است. نویسنده پس از آن به بررسی برخورد ادیان ابراهیمی، از جمله اسلام می‌پردازد و آیاتی از قرآن را به عنوان گواهی در مذمت و محکوم کردن همجنس‌گرایی به شکل لواط مطرح می‌کند. به نظر سیف ولی لواط در اسلام را نمی‌توان به همجنس‌گرایی تعمیم داد. او می‌نویسد: «لواطکاران در اکثریت خویش بچه‌باز هستند.» او هر چند دلیلی برای این حکم کلی ارائه نمی‌دهد، ولی به درستی نتیجه می‌گیرد که «لواطکار روابط برابرطلبانه همجنس‌گرایی را که در جهان مدرن جاری است، بر نمی‌تابد.» (ص ۸۵) بخش بزرگی از این فصل به چگونگی مجازات همجنس‌گرایانی که به پیروی از قواعد اسلامی تن در نمی‌دهند، اختصاص داده شده است.

همجنس‌گرایی زن و تازیانه

با توجه به نگاه برترانگانه‌ی قرآن به مرد، عجیب نیست که در کتاب مقدس مسلمانان، همجنس‌گرایی مردان، محور اصلی برخوردهای شداد و غلاظ و اعظان آن باشد. در این کتاب تنها یک بار از زن همجنس‌گرا با استفاده از واژه‌ی «مساحقه» نام برده شده است. آیت‌الله روح‌الله خمینی، مجازات «مساحقه» را با تکیه بر حکم علی، امام اول مسلمانان شیعه، «صد ضربه تازیانه» تعیین کرده است.

سیف هنگام بررسی تضادهای قرآن در این زمینه، همچنین به تناقض‌های آن در رابطه با مجازات دنیوی و پاداش اخروی برای همجنس‌گرایان مرد اشاره می‌کند و از جمله یادآور می‌شود که هر چند پارسایان مذکر در دنیا از انجام گنش‌های همجنس‌گرایانه ممنوع می‌شوند، ولی در آخرت، می‌توانند به عنوان پاداش با «مردان بهشتی و غلمان» آمیزش کنند: «غلمان پسران زیبا و جوانی معرفی شده‌اند که زیبایی آنان جاودان است. آنان به همراه حوریان در بهشت همه جا در خدمت مردان هستند.» (ص ۸۶) زنان ولی در بهشت تنها باید به لذت‌بری از غلمان بسنده و از آمیزش با حوریان همجنس خود پرهیز کنند.

طرح تصادفی کتاب

دگرباشان جنسی در ادبیات تبعید ایران»، نخستین اثر در زبان فارسی است که موضوع گرایش‌های جنسی دگرباشان را دستمایه‌ی پژوهشی مستقل قرار داده است. البته مقالات کارشناسانه‌ی بسیاری به‌طور پراکنده نگاشته شده که اغلب در تارنماهای دگرباشان جنسی انتشار یافته‌اند. «مقدمه‌ای بر ادبیات فارسی از هموار و تیسیم تا حضور دگرباشان» از آناهیتا حسینی که به انگلیسی نوشته و به همت بیژن صباغ به فارسی ترجمه شده، یکی از پژوهش‌های معتبر و مستند در این زمینه است.

این که اکنون موضوع یادشده در قالب کتاب منتشر شده، به قول نویسنده، در ابتدا آگاهانه و از روی برنامه صورت نگرفته است. او در این باره می‌گوید: «می‌خواستم یادداشت‌هایم را در رابطه با موضوع «زندگی در ادبیات داستانی ایران در تبعید» برای کتابی تحت همین عنوان سامان بدهم. فصلی از این کتاب را به ادبیات داستانی دگرباشان جنسی ایران در تبعید اختصاص داده بودم. در عمل اما حجم این بخش خلاف انتظارم، بیش‌تر از آن شد که فکر می‌کردم.» در

واقع حجم چشمگیر تولیدات ادبی دگرباشان جنسی ایران در تبعید، انگیزه‌ای بوده که نویسنده به تنظیم و نشر کتابی جداگانه روی آورده است.

دو ویژگی بارز

کتاب پژوهشی اسد سیف از آن‌جا که نخستین گام در راه بررسی همه‌جانبه‌ی بازتاب دگرباشی جنسی در ادبیات فارسی‌زبان است، از کاستی‌هایی چون تکرار برخی از مفاهیم و مضامین و عدم تدقیق بعضی از منابع مورد استناد و... خالی نیست، با این حال اولین مجموعه‌ای است که با نگاهی همدلانه و تاییدکننده به دگرباشان جنسی و خواست‌ها و نیازهای آنان نوشته و تنظیم شده است. این امر به ویژه از آن جهت که اغلب آثار منتشرشده از این دست، از جمله کتاب «شاهد بازی در ادبیات فارسی» با دیدی «سرشار از نفرت» با این پدیده روبرو می‌شوند، ارزشمند است. شمیسا از ابتدای کار با «زشت و ناپسندش‌مردن همجنس‌گرایی»، این گرایش را «قبیح» می‌خواند و آشکارا رأی و نظر حاکمان جمهوری اسلامی را تکرار و نمایندگی می‌کند.

ویژگی مثبت دیگر کتاب «دگرباشان جنسی در ادبیات تبعید ایران»، وسواس نویسنده در بکارگیری به‌جا و درست مفاهیم و اطلاق‌های مناسب برای جلوه‌های گوناگون دگرباشی جنسی است. این امر در اغلب پژوهش‌هایی که تا کنون صورت گرفته، کمتر رعایت شده است. به عنوان مثال شمیسا، لواط و بچه‌بازی و انواع گوناگون همجنس‌خواهی را زیر تاریخ شاهده‌بازی رده‌بندی می‌کند و مرزهای مضمونی این مفاهیم را درهم می‌ریزد. در حالی که هر یک از این واژه‌ها با دوره‌ی خاصی از پیشینه‌ی شکل‌گیری جنسیت و هویت‌های جنسی انسان‌ها پیوند دارند. سیف با آگاهی از این امر، نه تنها کوشیده از مخدوش‌کردن مرزهای مفاهیم پرهیز کند، بلکه با افزودن بخشی با عنوان «واژگان جنسی در این کتاب» به شفاف‌کردن حیطه‌ی اطلاق هر یک از مقولات جنسی کمک کرده است. تعاریف علمی و بازبینی‌شده‌ی این بخش ۱۰ صفحه‌ای، می‌تواند به عنوان زیرساخت مشترک کاربرد واژگان جنسی در پژوهش‌های آتی درباره‌ی ادبیات رنگین‌کمانی فارسی‌زبان مورد استفاده قرار گیرد.

+++++

برچیده کتابخانه ایران شناسی از رادیو زمانه، دوشنبه 22-4-2019 / 2-2-1398

<https://t.me/ketabxaneiranshenasi>

<https://www.radiozamaneh.com/442520>